

SZCIENTOLÓGIA

ÖSSZEHASONLÍTÁS A KELETI ÉS NYUGATI VALLÁSOKKAL

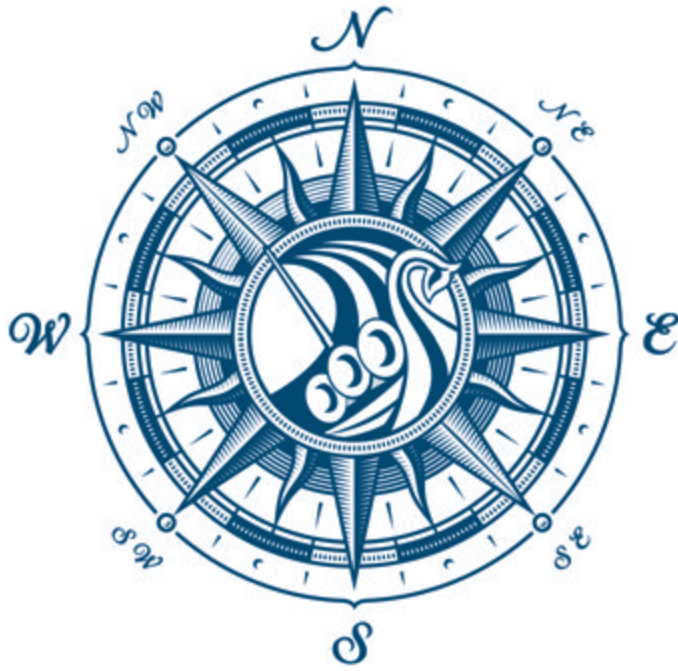
PER-ARNE BERGLIE
vallástörténet-professzor

Stockholmi Egyetem
Stockholm, Svédország

1996. március 20.

SZCIENTOLÓGIA

ÖSSZEHASONLÍTÁS A KELETI ÉS NYUGATI VALLÁSOKKAL

1996. március 20.

SZCIENTOLÓGIA ÖSSZEHASONLÍTÁS A KELETI ÉS NYUGATI VALLÁSOKKAL

PER-ARNE BERGLIE
vallástörténet-professzor

Stockholmi Egyetem
Stockholm, Svédország

Mivel vallástörténeti minőségemben felkértek, hogy mondjak véleményt a Szcientológia Egyházzal, ezennel meg kell tennem a következő kijelentést:

Először is szeretnék rámutatni, hogy kutatásaimban elsődlegesen a buddhizmus regionális formáival és a tibeti vallással foglalkozom. Oktatási és szemináriumi tanítási munkámban viszont indokolt volt foglalkoznom a vallástörténet általános kérdéseivel, és megtárgyalnom ezeket. A következő rövid eszmefuttatás a Szcientológia Egyház nagyszámú írásának tanulmányozásán alapul, valamint az egyházzal szülő néhány vallási jellegű tudományos vizsgálaton és eszmecserén, különféle nézőpontokból, beleértve az elképzelések történetét, valamint a szociológiai és pszichológiai nézőpontokat is.

A közelmúltbeli fontos tanulmányok közül különösen szeretném kiemelni a következőket: Bryan Ronald Wilson (vezető brit vallásszociológus), "Scientology" (1994); Dorthe

Refslund Christensen, "From Therapy to Religion" (1994); és egy cikk: Oluf Schonbeck, "Scientology and Indian Religion" (Chaos No. 25, 1994). Emellett felkerestem az egyház stockholmi kirendeltségét, és beszéltem az egyház ottani képviselőivel, illetve az egyházzal egyéb kapcsolatban levő személyekkel, és ezáltal igyekeztem közvetlen személyes megértést szerezni a Szciantológia Egyházzal.

A Szciantológiát általában példának tekintjük egy „új vallásra”, amely kifejezés általában a nyugati világban e században létrejött mozgalmakat jelöl, amelyek az 1960-as években vagy később érkeztek Svédországba. Ezzel a megjelöléssel az ember nemcsak a vallás eredetére utal, hanem arra is, hogy ez az „új szellemiség” számos tekintetben eltér más, régebbi egyházaktól, közösségektől és szektáktól, már ami az elképzelést, a vallási szertartásokat, a misszionáriusi munka módszereit és az új tagok megszerzését illeti. Lehetséges, hogy az „új vallások” megjelölés egyben egy diszasszociációs vélemény kifejeződése; hogy abban az igyekezetben, hogy a szociális és pszichológiai elemzések alapján „magyarázzák” az új vallások eredetét és kialakulását, esetleg leszűkítik őket e szociális-pszichológiai tényezőknél belüli funkciókra. Főként a régebbi és jobban meghonosodott vallási közösségekbe tartozó vagy ezekhez szorosan kötődő szerzők régebbi bemutatásaiban egyfajta bosszankodás érzékelhető a miatt a „versengés” miatt, amit az „új szellemiség” jelent. Néhány esetben ez abban nyilvánul meg, hogy e vallásokat megbélyegezik mint „szektákat”, és azt állítják, hogy elsősorban emocionális körülmények hatása alatt álló fiatalokat vonzanak, akiket aztán kétes és tekintélyelvű módszerekkel ott tartanak. Minden vallás, egyház és vallási közösség valamikor „új” volt, és egy régebbi és hagyományos háttér előtt jelent meg, ennek a misszionáriusi munkát, a hittérítést, a szervezést és az üzenet terjesztését illető minden következményével.

A célszerűség, a fókuszálás az itt és most zajló életre, a szervezés, valamint a racionális és szakmai szókinccs, amely bizonyos „új vallások” sajátja, főként keresztény közösségek képviselőiben veti fel a kérdést, hogy hivatkozhatunk-e ezekre mint vallásokra. Ennek megtárgyalása nem igazán érdekes egy mai vallástörténész számára, és nem is tartozik rá.

Például, ha a vallás megszokott meghatározását használjuk: „A vallás az a meggyőződés, hogy létezik egy természetfeletti világ; egy olyan meggyőződés, amely különféle hitbeli fogalmakban fejeződik ki, amelyeket kézzelfoghatóan illusztrálnak a rituálékban és a szokásokban, illetve nagyszabású ábrázolásokban” (Ake Hulcrantz, "Methods Within the Comparative Research of Religion," 1973, 13. oldal), akkor a Szciantológia Egyház nagyon világosan vallásként jelenik meg. Továbbá egy vallástörténésznek semmi oka arra, hogy a különféle kiindulási pontokkal rendelkező vallásokat az értékük szerint rangsorolja.

A vallásokat számtalan módon és különféle megközelítéseket alkalmazva lehet elemezni. Ebben az összefüggésben megfelelőnek tűnik egy olyan rendszer alkalmazása, amely rámutat a variációkra és nüanszokra, ahogy a teljesség mértékére is. Ninian Smart vallástörténész már több művében pedagógiaileg hét kategória alá sorolta a mondanivalóját, amelyek mindegyike a kérdéses vallás egy bizonyos és jellemző dimenzióját vizsgálja. Ez a hét dimenzió a rituális és gyakorlati; az emocionális és a tapasztalathoz kapcsolódó; a misztikus és elbeszéléses; a filozófiai és hitelvi; az etikai és jogi; a közösségi és intézményi; és végül a materiális és esztétikai. E séma alapján az ember oly módon próbálhatja meg elkülöníteni egyetlen vallás tipikus jellemzőit, amely lehetővé teszi az összehasonlítást más vallásokkal, és más relatív összehasonlításokra is lehetőséget ad.

Ez a nyilatkozat nem a megfelelő alkalom a Szcientológia Egyház történetének leírására, és a források megbízhatóságának problémájára sem térhetek ki, amely problémával a vallástörténész szembesül, amikor a Dianetika és a Szcientológia dinamikus alapítója, L. Ron Hubbard (1911–1986) hozzájárulását elemzi a vallás kifejlődésének különféle időszakában. Nem fogok azzal sem foglalkozni, hogy a Dianetika-terápiából hogyan fejlődtek ki a Szcientológia Egyház tantételei; a kiindulási pont, már ami a vallás forrását illeti, egyszerűen az a kép, amelyre maga az egyház tekint úgy, hogy képviseli őt.

Az első dimenzió a rituális és gyakorlati. Itt található az egyéni szellemi tanácsadás, vagyis az *auditálás*, és a Szcientológia vallási oktatás, vagyis a *képzés*. Ugyancsak itt vannak a kollektív rituálék, a rendszeresen megtartott vallási szertartások, illetve az esküvőkre, gyerekek névadójára és temetésekre szolgáló ceremóniák. Az auditálási eljárás módja és ennek struktúrája természetesen közvetlenül összefügg az emberre és a fejlődésének szellemi lehetőségeire vonatkozó egyházi nézőponttal, amellyel majd a későbbiekben foglalkozunk. Az alapelv az, hogy az egyént előírással kell eljuttatni a szellemi állapotának, illetve annak felismeréséhez, hogy szellemi lényként mi akadályozza a fejlődését. Az ilyen akadályok láthatóvá tételével az egyén olyan helyzetbe kerül, ahol képes ezeket eltávolítani, és továbbhaladni. Ebben a tekintetben a szellemi tanácsadás mutat némi hasonlóságot bizonyos terápiás tevékenységekkel, és a módszer is emlékeztet azokra, amelyeket a buddhizmus és a hinduizmus bizonyos formái alkalmaznak, ahol ugyanolyan közeli a kapcsolat a tanár és a tanuló között, és ugyanolyan a kölcsönhatás a formalizmus és az intuíció között.

A kollektív vallási szertartásokat láthatóan befolyásolja a kereszténység, és nem egyedülállóak a nyugati környezetben. A szövegek, amelyek végigvezetnek a ceremóniákon, méltóságteljesek, és megfelelő benyomást keltenek.

A második dimenzió a tapasztalathoz kapcsolódik, és nehezebb felfogni. Az egyház aktív tagjaitól, illetve külső megfigyelőktől kapott információk alapján a kollektív rituálé lehetőséget ad a résztvevőknek, hogy megtapasztalják a gyülekezetet és az odaadást. Az egyéni tanácsadás, mint más vallások hasonló tapasztalatai, valószínűleg ki van téve az ilyen eljárás módok során felmerülő esetleges feszültségeknek; de láthatóan képes a megkönnyebbülés és felszabadulás megtapasztalását is biztosítani.

A harmadik dimenzió az elbeszélés és misztikus. Ebben a tekintetben a Szcientológia eléggé hiányosnak tűnik, másokkal összehasonlítva. Az embernek az a benyomása támad, hogy rövid története, valamint racionális és majdnem technológiai megközelítése hátráltatja a vallásnak ezt az aspektusát. De a nekem biztosított anyagokat elolvastva azon tűnődtem, hogy L. Ron Hubbard életéről, különösen a korai szakaszról szóló beszámoló nem hordoz-e hagiográfiai jelleget, és érdekes lehetne itt követni a fejlődést.

A filozófiai és hitelvi dimenzió a negyedik. Ilyen korlátozott helyen nem lehet megfelelően foglalkozni a Szcientológia kiterjedt és nem teljesen komplikációmentes filozófiájával. Ez részben egy ezoterikus doktrína, amelyben a különféle dolgok teljes jelentése fokozatosan tárul fel, ezoterikus terminológia használata mellett, amelyben sok a szóbeli neologizmus és a szemantikai váltás. Ki lehet jelenteni, hogy bár létezik valamilyen „Legfelsőbb Lény” fogalma, más hitbeli fogalmak is fontos szerepet játszanak. A legfontosabb az, hogy az emberi lényről azt állítják, hogy szellemi lény. Magát a személyt, amellet, hogy van neve, teste és elméje, *thetánnak* hívják („szellem”, „lélek”, „életerő” helyett), a *théta* szóból, amely a gondolat vagy szellem szimbóluma. A thetán nem anyagi, és valójában nem része a fizikai világunknak, de amint születéskor felvesz egy emberi testet, foglyul esik benne, és a terhei belenyomják.

Ennek az oka az, hogy a korábbi létezések és az ebben vagy korábbi életekben elkövetett tettek akadályozzák a tisztánlátást és a megértést. Az auditálási eljárás módja célja, hogy ezeket az akadályokat – múltból származó „nyomokat” – felfedezzék, megértsék, és ezáltal megszüntessék. Ily módon, egy emberi lény, vagy inkább a thetán, az emocionális és reaktív szintről továbbfejlődik a tisztánlátás és szabadság magasabb szintjeire.

A thetán célja elérni egy istenhez hasonló, de valójában eredeti állapotot. Hisznek abban, hogy minden ember rendelkezik ezzel a fejlődési potenciállal. Hisznek abban, hogy az ember alapvetően jó, és van benne potenciál, hogy elérjen egy magasabb szellemi állapotot és a Legfelsőbb Lény megismerését.

Ebből láthatjuk, hogy a Szciantológia rendelkezik egy teológiával, egy antropológiával és egy megváltási doktrínával, amelyek belsőleg koherensek és jól átgondoltak. Egy vallástörténésznek elsőként az ötlik szembe, hogy mennyire nagy a hasonlóság e tanítások és bizonyos indiai vallások és vallásfilozófiai rendszerek között. Azokban is megtaláljuk azt az elképzelést, hogy az ember tettei kihatnak a jövőbeli életeire, olyan tapasztalatok formájában, amelyek újra aktiválódhatnak, és amelyek aztán alakítani fogják a jövőjét. Jó cselekedeteken, meditáción és más gyakorlatokon keresztül ezeket meg lehet találni, és meg lehet semmisíteni, hogy ez segítse vagy egyáltalán lehetővé tegye a spirituális fejlődést. A hinduisztikus rendszerekben úgy tekintik, hogy minden emberi lény magja és lényege egy szellemi entitás, egy lélek, túl minden egyéniségen. Ezt a lelket fel kell szabadítani, hogy visszatérjen az eredeti állapotába.

A Szciantológia gyakran szakmai nyelvén leírt eljárásmodoknak tehát megvannak a megfelelői a megváltás indiai technológiáiban.

A tanítás hierarchikus formába szervezése, hogy az embernek először el kell érnie egy bizonyos szellemi állapotba vagy szintre, hogy jogosulttá váljon a részvételre a következő szinten, ugyancsak közös a Szciantológiában és bizonyos indiai filozófiai irányzatokban. A szintek közötti átmenetek mindkét hagyománynál különféle teljesítményekhez kapcsolódnak.

Az ötödik dimenzió az etikai és jogi. Hisznek abban, hogy az ember alapvetően jó, és képes kiválasztani azt, ami helyes és jó. A Szciantológia Egyház hitvallásában kifejeződik a hit, hogy mindenkinek egyenlő jogai vannak, és a hangsúly az emberi jogokra helyeződik. Határozottan van benne nagyobb perspektíva is, bár a Szciantológiában az etika nagyon az egyén köré szerveződik. Ott van még a társadalomjobbító tevékenységek végrehajtása különböző szervezeteken keresztül, amelyek ugyanakkor nincsenek egy vallástörténész érdeklődésének középpontjában.

A hatodik dimenzió, a közösségi és intézményi, visszatükrözheti egy vallási közösség integrálódását és befogadását a környező társadalomba. A Szciantológia Egyház olyan módon szerveződött, amely emlékeztet a keresztény egyházakra, azaz egyesítő erőként létezik a papság és a laikusok hierarchiája. A gyülekezetnek vannak különböző tevékenységei, de mert a gyakorlat középpontjában az egyén és fejlődése áll, az embernek nem az a benyomása, hogy az egyház gyülekezete a központi közösségi elem. A rendelkezésre álló felmérésekből úgy tűnik, hogy az átlagos tag a fiatalabb középkorú életkorba, társadalmilag pedig a középosztályba tartozik. Az átlagos tag továbbá nem valamiféle „krízisre” válaszként csatlakozik, és ugyanez igaz az olyan

esetekre is, amikor valaki elhagyta az egyházat. Az egyház tevékenységét a rendelkezésre álló információk szerint a tagság adományaiból és hozzájárulásaiból finanszírozzák.

A hetedik és utolsó dimenzió a materiális és esztétikai. A vallási szertartásokra kijelölt kápolna, a lelkészek öltözéke és az átfogó vallási szimbolizmus természetes összehasonlítást tesz lehetővé a nyugati kereszténységgel. A Szcientológia Egyház jellegzetessége az alapító, L. Ron Hubbard irodája minden egyes egyházban. Ez úgy tűnik, hogy a hagyatéka iránti nagyrabecsülés és tisztelet szimbólumaként szolgál.

A Szcientológia Egyház különféle aspektusainak e rövid vizsgálatából levont következtetések azt mutatják, hogy sok a hasonlóság a keleti vallásokkal, abban, ahogy az emberi természetre tekintenek, és ahogy a hitelveket kialakítják. A szerveződése és a vallási szolgáltatások jobban emlékeztetnek a nyugati kereszténységre.

Továbbá a Szcientológia teljesen vallásként jelenik meg, és ezért természetes azt a véleményt kifejezni, hogy egy olyan közösségben, amelyben van vallásszabadság, biztosítani kell azokat az eszközöket, amelyek kielégítik a vallásos hit követőinek és tagjainak az igényeit.

PER-ARNE BERGLIE
Stockholm, Svédország
1996. március 20.